

Jož Ruz

Srbske
NARODNE PESMI

o boju na Kosovem.

Iz zapuščine
Ivana Mohorčiča.

V Ljubljani.

Založil Dragotin Hribar. — Tiskala „Narodna Tiskarna“.

1889.

33783, B. b.

II Bb

33783

D Fz 5421/1951

Kosovski boj in srbske narodne pesmi.

Iz zapuščine *Ivana Mohorčiča*.

Haj ne, dobri ljudje, da ste že kaj slišali o ubogih kristjanih v globoki Turčiji, ki so z nami enega rodu in enega jezika, kaj ne da? Pa ste jih pomilovali ter se zgrozili njih hudega trpljenja, ki že celih 500 let traja, v srci vam je vstajala goreča želja, da prej ko slej odvržejo turški jarem; pa ste tudi slišali o ljudeh, ki na severu naše zemlje stanujejo, dobrega srca in krepkih rok, oni v enomér želé, da bi se njih očka-car enkrat spomnil pa dejal: „Na noge, junacije, v roke puško, na konje, kozacije, pa hajdi čez Prut na pomoč našim enokrvnim bratom, da jim ne stopi Turčin na grlo!“

To vam je zemlja, v kateri Turci gospodujejo! Kar mleko in med se v njej cedi, tako bogata je. Široke reke, na katerih se ziblje vse polno ladij, težko obloženih, jo pretakajo. Planjave, kakor eno samo polje ali en sam vrt, se vrste z gorami, ki se dotikajo neba, podnožje jim obrašča gosti les, vrhovi planin ti pa so zavetje nepremagljivo, svobodi in njenim hrabrim braniteljem. Taka je ta zemlja, pa le Turčin ima korist

od nje, pravi njen gospod, sužnji Slovan, pa mora biti vesel, da ga puste v miru, da ne pride kakov Čerkez iz Kavkazja, ter mu ne vzame hiše, poljá in orodja.

Pa nij bilo zmerom tako. Te blažene krajine nijso bile od nekđaj pod turškim jarmom. 800 let bili so tu Slovani samostalni; od svojega prihoda v začetku 6. stoletja notri do srede 14. veka. Vse Podunavje notri do morja so zavzeli, vso Grško so bili poslovanili, ter dostikrat na Carjigrad vdarjali ter premagovali grške carje. Zlasti Bolgarje so dospeli do vrhunca slave in gospodstva pod Simeonom in Asenom carjem, Srbi pa pod Nemanjići, posebno pa pod velikim Dušanom. Začetek 14. stoletja videl je Selčuke napadati grško carstvo, Bolgarsko in Srbijo. Najprej pade Bolgarska, kakih trideset let pozneje srbsko carstvo na Kosovem polji.

Žalosten dan je bil 15. junij 1389 za Srbadijo, še nikdar nij bila takega dne doživela, ne prej ne pozneje, pa ga ne bode, trdno smo tega prepričani, nikdar več. Ta dan je ugasnila za 400 let srbska slava na Kosovem polji. Dušanovo carstvo, slabo in naglo osnovano, nij moglo zoperstati neizmerni, mladi turški sili. Padlo je tako nenadoma in tako strašno, da so le najugodnejši časi bili v stanu pridobiti enemu delu srbskega naroda svobodo. Prizren v Starej Srbiji, na jugu denašnje kneževine in na jugoiztoku Bosne, bil je tedaj sedež kneza ali carja Lazara. Pri reki Sitrici je prišlo do boja, trd boj je bil, tri dni je trajal, Turci so premogli vsled izdajstva. Narodna pesem in ljudsko sporočilo dolži Volka Brankovića izdajstva. Milošu Obi

liču pa pripisuje smrt t. j. umor carja Murata. To je nedognana stvar. Bitva je bila izgubljena, ker je bosenski kralj zapustil bojišče. Car Lazar je bil ujet. (nij padel, kakor pravi narodna pesem) ter ob glavo djan. Njegovo truplo počiva v manastiru (kloštru) Ravanici, odsekana glava v srebrno vezanej vrečici zraven. Ta Ravanica nij prava Lazarova zadužbina pod Kučaj-Planino, temuč manastir v Fruškej gori v Sremu, nedaleč od mesta Iriga.

Po kosovski bitvi nastali so hudi časi za Srbe. Da si je bil na kneževski prestol postavljen Štefan Lazarević, bil je samo despot srbski, čisto odvisen od visoke Porte, kakor tudi vsi poznejši despoti. Kmalu je enaka osoda zadela tudi Bosno, slovanski plemiči presilno stiskani in nadlegovani, odrekli so se svoje krščanske vere, ter postali mohamedani, ohranili so pa vender svoje slovansko ime in jezik. Ž njim je prešel velik del prostega naroda na islam (turško vero), da štejemo sedaj skoraj polu milijona mohamedanskih Srbov v Bosni in Hercegovini. Najhujša osoda je zadela Staro Srbijo. V Peći v Starej Srbiji imeli so Srbi svojega cerkvenega poglavarja, patrijarha. Zadnji despot srbski Jurij Branković, videč, da ne more delj prenašati turško nasilje, prosi nemškega cesarja Leopolda I, za prebivališča v Avstriji, ter se izseli l. 1689 v novo pridobljene avstrijske pokrajine ob Dunavi. L. 1719 se izseli ogromna množica Srbov, na tisoč in tisoč rodbin, pod vodstvom peškega patrijarha Arsenija Crnojevića v Avstrijo, v vojaško krajino in na Ogersko, kjer zadobi posebne privilegije kot samostalen narod. Vzadnjič

prejdo Dunav srbske čete izseljencev l. 1739, ko so morali Avstrijci Beligrad zopet Turkom prepustiti. Stara Srbija ima zdaj le še malo Srbov, večji iztočni del so zavzeli Bolgarje, na zapadu so se pa vgnjezdili Arnavtje.

En del srbskega naroda, ena peščica, se je vrgla po kosovski bitvi v nepristopno skalovje med Hercegovino in Albanijo, tu je vsadila v strme pečine srbsko zastavo, branila jo je in jo še brani dandenes junaško in nepremagljivo. Skale in junaško osrčje teh jugoslovanskih sokolov je bil zid, na katerem si je glavo trl Turčin. Tukaj je bila zmaga večna, boj večni in junaštvo večno. Ali treba da imenujem to gnjezdo svobode, kdo izmed vas ni uganil, da govorim o Črni gori? Prav kaj navadnega je bilo, da je desetkrat manjša črnogorska četa zapodila turške nasilnike. Tu so se godila dela junaštva, kakor nikjer taka, to so bili pravi dediči kosovskega maščevanja. In zopet en del naroda, ki stanuje na krušnih bregovih jadranskega morja, spustil se je na morje, prebrodil morja široke ceste, blagostanje, svoboda in omika to je bila njegova last. V pobrežnih mestih je razcvela dična roža pesništva. V Dubrovniku je bilo središče srbske umetnosti. Edino tu ob jadranskem morji je bil Srb svoboden. Pa ozrimo se na one kraje, ki so sedaj jedro Srbstva, ki so najvernije ohranile stare navade, staro mišljenje, staro vero in stari jezik, ki so tudi v onih tužnih časih, ko nij vanje predril noben žarek nade, predstavljali pravo Srbstvo, v katerih se je najbolj ohranila večna jeza zoper tlačitelje in junaški upor, ozrimo se tedaj na kraljevino Srbijo!

Na severu jo Dunav meji, na zapadu pa Drina. Na vzhodu bolgarski vilajet (pašalik), na jugu Stara Srbija, Morava jo pretaka, zmerne gore se vzdigujejo v njej, pokrite s temnimi gozdi, iz teh gozdov je prišla svoboda Srbom. Po kosovski bitvi je bila narodna stvar pobita, pa ne ubita, pregažena, pa ne pogažena. Srbsko ljudstvo je ono zadnjo bitko za samostalnost domovine, svojega zadnjega carja in hrabre bojevnike osvetilo na tako sijajen način, na kakeršen se edino trojanski junacije leskečejo v očeh vseh omikanih. Sto in sto let se je vkvarjalo z ono bitko, nij je moglo pozabiti, kakor kolec se je vrivala v vse njegovo mišljenje, vedno mu je predočevala hrabrost prededov, sijajnost in mogočnost prejšnjih carjev, iskreno domoljubje, ki vse, celó življenje tvega za krščansko vero in neodvisnost, za častni križ in zlato svobodo. Ta spomin je bil vzrok, da je Srb vedno smatral Turka za vsiljenca, za tlačitelja, kterega bi sam vničil, ko bi le mogel. Marsikteri Turčin je izginil, zadet od maščevanja, pa stokrat toliko Srbov je moralo pokoriti se zarad enega samega. Izven narodne pesmi je vsako drugo duševno gibanje ugasnilo, le v gostih lesih stali so semtertje manastiri in v njih stari, pobožni menihi, ki so znali še brati stare slovenske knjige, ki so tlačenemu ljudstvu pripovedovali o njegovi preteklosti, o svetnikih, sv. Savi in Lazaru, o zadužbinah in kadar so bili taki imendani, zlasti Vidov dan, 15. junij, na katerem je poginilo Srbstvo, takrat je ljudstvo z vseh strani hitelo k manastirom, da sliši božjo besedo ter posluša slepe godce (guslare),

ki so k otožnej melodiji prepevali v najizgovornijih, v najgorečnijih, v najmilejših izrazih slavo, gosposčino in propad srbskega naroda. Vse je obsulo pevce solznega pogleda in britkega srca, marsikako srce se je šele zdaj odprlo sladki domovinski ljubezni ter prisezalo ne trpeti turške krutosti. In ko se je množica razšla, raznesla je na vse štiri vetrove pesmi, doma so se glasile za poznih večerov po zimi, vsak je še vedel kaj pristaviti ali spremeniti, kakor mu je božji duh v njem veleval. Tako so postale te pesmi edini zaklad in ponos ljudstvu, nje so prepevali, kedar jih je globil osmanlij, tolažbo najdoč v njih in poroštvo boljše bodočnosti. Pa ne samo kosovske junake, tudi druge, ki so pozneje ali prej živeli, pomešali so v to dobo, obgrlili jih ter jih slavili kot vzor vseh čednosti. Kra-
ljevič Marko, katerega je že kakih 14 let pred kosovsko bitko pograbila smrt, živi v narodni pesmi šele po bitki, on globi, seka, mori Turke, vsakega premaga, on je maščevatelj Srbstva, on je pravzor hajduštva, 300 let že živi in jaše svojega Šarca, pa tudi njega nemila smrt sreča, umre nagloma, pokopljejo ga v vilindarskeji cerkvi na Sveti gori. Narod pa pravi, da Marko nij mrtev, temuč da le spi, vila Radoila ga bo prebudila iz stoletnega spanja, bozdovan, ki ga je proti nebu vrgel, padel bo spet v njegove roke, sabljo bo pa izdrl iz skale brez vse težave. Tedaj pride čas za Srbe, tedaj bo udarjal na Turke ter osvobodil vse Srbe, ki zdaj še pod tujim jarmom ječé. Pa saj ga tudi slovenske narodne pesmi poznajo. Tu ti ima za ženo Alenčico. Ko ga Turci obiščejo, da bi ga vsled

sultanovega povelja ujeli, ter k njemu pripeljali, upijani Alenčica Turke po Markovem naročilu, sebi pa v nedrije vino zлива; ko Turci vprašajo, kaj tako v hiši gromi, odgovarja ona, da so jarčice, ki drobna jajčica nesó. Med tem odnese Turkom vse orožje. Naposled se pa pridrvi Marko pa vse Turke posablja, le enega ne, ki se pod mizo skriva, temu polomi kosti, iztakne mu oči, potem ga pa carju pošlje v odzdrav. Še nekaj je enakega obsežka. Tudi bolgarska narodna pesem je vsa polna kraljeviča Marka, toraj se vidi, da je vsled svoje velike slave postal obče jugoslovanski junak. Slovenci so se nemara ž njim seznanili v turških bojih.

Kakor smo dejali, maščevali so se Turci za vsakega pojedinca krvavo, nečloveško ter so stokrat večje gorje storili čisto nedolžnim. Mnogo jih je bilo, v katerih še nij vgasnil žar starega navdušenja, oni niso mogli prenašati take surovosti, mišice so bile pripravljene hudo s hudim, grozno z groznim povrniti, pa pogled na stariše, žene, otroke ustavil je zamahnene roke. Drugi mlajši, sneli so dolgo arnavtko s klina, pa dejali drug drugemu: hajd! in šli so v gozde, v zelene planine, pa postali hajduki, krvni sovražniki turškega plemena, maščevalci srbskega, branitelji obropanih in zapuščenih, noč in dan prežeč na osmanlije in isto tako neusmiljeno in sramotno postopajoč kakor agarjanski neprijatelj. Po letu jim je bil zavetje in domovje zeleni gozd, po zimi pa, ko so se planine belo odele, ostajali sō pri znancih in za nič na svetu bi ne bil kak pravoslaven Srb izdal hajduka, svojega drazega pobratima. V manastirih so jih igumeni blagoslavljali

za boj proti večnemu kletemu dindušmanu, prijatelji so sprejemali sv. obhajilo, trdno obljubivši si dosmrtno bratimstvo in pajdaštvo kot hajduki. Takov je bil začetek hajduštva, čestitljiv in čist. Ropali so samo Turke in to je bil plen. Ubijali so samo Turke in to je bil boj. Vsled te male vojske (šp. guerilla) bil je narodov duh vedno oprezajoč, vzbujen in pripravljen na bolj važna podvzeta. Samo po sebi se umeje, da hajduštvo nij bilo brez upliva na razvoj narodne pesmi. Ž njim je prišel energičen element v pesem, vzbudil je pri rojakih zaničevanje do Turkov, ktere so videli vedno premagane, ob enem je ostril sovraštvo zaradi junakov, umirajočih pod rokami Turkov.

Približal se je konec 18. stoletja. Na Francoskem je bruhnila velika revolucija, Turško je bilo kakih 20 let prej popolnem pobito, vsa Evropa vre, Turško tudi vre, nov car hoče odpraviti janičarje, pa se mu zoperstavljajo. Da izoroži srbske janičarje, pokliče svojo rajo, krščanske podložnike na pomoč, dá jej orožje ter jej mnogo obeča. Raja se vzdigne zoper janičarje, jih pobije, pa mestu da bi zdaj ponižno pričakovala, kaj se bode poljubilo Nj. Veličastvu sultanu, obrne orožje pod vodstvom Kara djordja (Črnega Jurija) zoper Turke same. Kara djordje je bil mož odličnih zmožnosti, vojskovod, da mu nij bilo para med Turki. On vredi na brzo roko Srbijo, seveda despotno, kakor si moremo misliti. L. 1812., ko Rusi iz dežele odidó, mora pobegniti v Avstrijo. Ko se čez nekaj časa spet povrne, umori ga izdajalčeva roka. Turci so spet hudo gospodarili v nesrečnej deželi, pa kjer je sila najviši,

tam je božja pomoč najbliži, tako tudi tukaj. Nejevolja je bila do vrha prikipela. Cvetno nedeljo l. 1817. zbrala se je velika množica okoli Miloša Obrenoviča, enega vodjev prve ustaje. Miloš stopi sè srbsko zastavo v roki pred narod, pa vsklikne: Tu sem jaz in vojska s Turki (Evo mene i eto Vam rata s Turcima). Vse je priseglo do zadnjega zdihljeja bojevati za osvobodjenje domovine. Tako se je tudi zgodilo. Srbija je dan danes prosta slovanska država.

Iz srbskih narodnih pesmi se jasno pokazuje značaj in duh narodov za časa najhujšega zatiranja. Kakor veliko zrcalo, kadar solnčni žarek nanj pade; obraz narodov, z njegovimi plemenitimi in surovimi, priprostimi lastnostmi nam kaže v raznih barvah in sencah. Reči moramo, da je duh, izjavljen v njih, z malimi izjemami, blag, krščansk, slovansk, naiven, pogostoma vzvišen in navdušenje v srca lijoč. Da ta duh morálo srbskega naroda izrazuje, umeje se že samo ob sebi, da se posamezni zlodeji povsod nahajajo tudi. Preglejmo torej kosovske pesmi v tem obziru. V prvi pesmi pozivlje carinja Milica carja, da si zida zadužbino, pregovori ga. Car sklene jako dragoceno zadužbino si zidati. Vse mu pritrjuje, le Miloš Obilić molči. Car mu reče, da naj tudi on kaj spregovori, Miloš pa beseduje, da bi bilo neprimerno v takem časi, ko Turci državi preté, zidati dragoceno zadužbino, temuč on naj jo se zida iz marmelja in kamnja, ker od kamnja nij nikomur nič nego kamen. Car Lazar se mu zahvali ter odobrava njegov predlog. V tej pesmi je kaj krepko priprosto, že na drugi svet obrneno mišljenje Miloševo

in carjevo izraženo (gl. 4. ps.). V drugej pesmi piše car Murat srbskemu knezu Lazi pismo, da se mu naj podvrže, da naj pošlje ključe (mest in gradov) in harače (davek); če tega ne stori, upál bode v Kosovo, kajti dveh gospodarjev ena zemlja imeti ne more. Car pa pozivlje vse junake na sledeči način:

„Kdor je Srb, kdor srbskega je roda,
In od srbske krvi in kolena,
Pa ne pride na boj, na Kosovo,
Naj ne ima od srca poroda,
Niti moškega, nit' dekliškega,
Njemu od roké prav nič ne rodi,
Zlato vino, ne pšenica bela,
Skapa rje naj, dokler mu kolena!«

V tretjej pesmi zahteva carinja Milica od carja Lazarja, da jej pusti enega brata v Kruševci. Car privoli, ona si izbere Boška Jugoviča, pa Boško jej prošnjo odbije, rekoč da bi se raje nikdar iz boja ne vrnil, kakor dal iz rok križnati prapor, da bi tovariši dejali:

„Glej strašilca, Boška Jugoviča!
On ne sme v Kosovo polje iti,
Za križ častni krvce prelivati,
Ino za svojo umreti vero.«

Tako ustavlja Juga Bogdana in še sedem drugih Jugovičev. Nihče je ne posluša, tudi brat Vojin ne, on se ne vrne, ko bi tudi za gotovo vedel, da umre. Milica se zgrudi v medlevico, Lazar jo zagleda, pa pokliče slugo Golubana, da jej streže in pri njej ostane. Sluga jo nese v stolp, „pa ne more srcu zoperstati,

da ne ide na boj na Kosovo“. V četrtej si izvoli car nebesko carstvo. Sv. Elija mu na kolena spušča pismo, ki pravi, kaj naj stori, ako si izbere zemeljsko carstvo in kaj, ako izvoli nebeško. Grozno hudo je carju, nemogoče skoraj izbrati si carstvo; ako nebeško izvoli, pahne svoje brate, vanj upajoče, v sužnjost, ki bo 500 let trajala, ako pa izbere zemeljsko cesarstvo, zemeljsko je majhno, nebeško pa na veke in v veke. Izbere torej kar je duši na korist; njegova duša je zdaj mirna, duševni smrtni boj končan.

Peta pesem je, kar se besed tiče in pripovedovanja, zeló enaka 10. pesmi o „Kosovski devojki“. Miloš, Ivan Kosančič in Toplica Milan srečajo zaporedoma kosovsko devojko, ter jo nagovarjajo, Milan jo hoče vzeti za zvesto ljubico, Miloš hoče biti pobratimu venčani kum, Ivan pa ročni dever. Vojvode odido na Kosovo, kosovska devojka gleda za njimi solznega pogleda, žalost v srci.

V 6. pesmi poprašuje Miloš Kosančiča Ivana, ali je prehodil turški tabor in kakošno je našel turško vojsko. Toliko je Turkov odgovarja Ivan, da ko bi se mi vsi v sol spremenili, še kosila bi jim ne osolili. Vse je že posedla turška vojska.

»Konj do konja, junak do junaka,
Bojna kopja kakor črna gora,
Vse zastave kakeršni oblacje,
In šotori kakeršni snegovi,
Ko bi z neba plahi dežek padel,
Na zemljico bi nikjer ne padel,
Pač na dobre konje in junake.«

Še ga vpraša Miloš, ali bi mogel pririniti se k šotoru carja Murata, Kosančič mu odsvetuje v jako lepih verzih. Miloš pa pokaže v novič svojo modrost in junaštvo, pa začne zaklinjati pobratima, naj tega nikari knezu ne pove, da se ne preplaši, temuč, da je mogoče udariti se s Turci, da so zgolj golobradci in kruhoborci in da so se turški konji poboleli.

V 7. pesmi daje srbski knez gosti, ker svojo slavo slavi. Ko napije, ne ve komu bi napil, pa slednjič napije Milošu Obiliću:

»Zdrav Milošu, vera in nevera,
Sprva vera, pozneje nevera!
Jutri boš izdal me na Kosovem,
K turškemu pobegneš car — Muratu,
Zdrav mi bodi, ter popij zdravico:
Vino popij, pa na čast ti kupa!«

Vojvoda Brankovič, Milošev tekmeč, se je izdajalsko pogajal z Muratom zastran prestola srbskega, pa je Murata nagnal, da je pisal Obiliću izmišljeno pismo, kakor da bi bil Obilić sporazumljen ž njim. To pismo misli car Lazar, ko govori o izdaji, pa Miloš ga ponižno pa ostro zavrne ter pravi, da bode jutri (na Vidov dan) videl, kdo je vera in nevera ter da misli umreti za krščansko vero. Nejevera sedi carju pri kolenu ter hladno vino izpod roba pije. Če se zdrav vrne iz Kosovega polja, ujel bode Volka ter privezal h konju. Miloš in oba pobratima odidó na Kosovo.

V 8. pesmi se popisuje kosovski boj na drobno, kar se tiče števil in imen, seveda je pevec dobo in

števila pomešal. Največ je bilo Srblijev pri Lazi (77.000). gotovo bi bil zmogel Turke, ko bi ne bil Branković prešel z 12.000 k nevernikom. O Volku pravi pesem:

»Bog naj vbije Volka Brankovića,

On izdal na Kosovem je tasta,

— — — — —

Proklet tudi, kogar je porodil,

Pleme mu proketo in koleno.«

Pesem pa klepati vrsti, v kterima je izražena udanost v božjo voljo, obup brez nade, vsaj za prvi čas:

»Vse je sveto in čestito bilo,

Ino milemu Bogú pristopno.«

Deveta pesem obseza glasove o Kosovskem boji. Milica se šeta sè svojima hčerama Volkosavo in Maro, k njim prijezdi vojvoda Vladeta, ter jim sporočuje, pozneje sluga Milutin, ki ima sedemnajst ran na sebi. On še natančneje sporoča ter pravi o Lazaru:

»Zapustil spomin je srbskem' rodu,

Da se priča in pripoveduje,

Dokler bo ljudi, dokler Kosovo,

Pa ne vprašaj po prekletem Volku,

Črni grob naj mu kosti izmeče!

On je srbsko nam ugasnil slavo,

On na Kosovem izdal je carja!«

Ko je boj končan, pa tudi odločena srbska osoda na veke, tedaj prevzame poezija svoj posel, da izrazi grozni boj, grozno žalost, britke muke preživečih. V podobi Kosovske devojke hiti po bojišči, ter obvezuje rane, jih izmiva, iskajoč po bojnem polji znana lica.

Osoda jo zanese na praporščka Orlovića Pavla. Ko se junak zave, poprašuje jo, koga da išče. Devojka odgovarja, kakor pripoveduje 5. pesem, Miloša, Ivana in za ročenca Milana išče. Junak jej pove, kje se padli ter jo nagovarja, naj se domu vrne. Ona se vrača in tarna ter izrazuje v teh besedah neizmerno gorje srbskega naroda:

»Oj gorjé! kako sem ti zle sreče,
Ko bi se za zelen bor ujela
Reva, zelen bor bi se posušil!

Turci, pravi 11. narodna pesem, so pustili ležati truplo in glavo carja Lazara na Kosovem polji. Neko Turče, rojeno od sužnje Srbkinje, se usmili glave, ter jo dene v nekov studenec. Tam je glava 40 let tičala, trupla pa nijso kljuvali ne orli ne gavrani. Enkrat pridejo tjekaj tovorniki od Skadra, pa tam prenočujejo. Žejni so postali, užgó svečo, gredo k studencu, pa zapazijo čuden sijaj. Eden tovornikov zagazi v vodo, pa glavo izvleče. Glave je kmalu zmanjkalo, šla je k truplu ter se ž njim spojila. Drugi dan sporočé to duhovnom, ti so svete službe obhajali ter molili Boga, kam da hoče truplo, v katero zadužbino. Truplo si izvoli lastno zadužbino Ravanico pod Kučaj-Planino.

To je kratek obseg enajstih pesmi Kosovskih. Ko je Volk Stefanović Karadžić začel izdajati srbske narodne pesmi, pridobile so si kmalu nevenljivo slavo pri vseh izobraženih narodih, ter so bile menda v vse evropejske jezike prestavljene, tudi nekaj v slovenščino, pa kolikor je meni znano, še nobena Kosovskega cikla ali kroga. Naslednje pesmi je g. Stojan Novaković, eden najod-

ličnejših poznavateljev srbskega jezika, tako v en krog sestavil, kakor sem jih jaz poslovenil.

Naj vas, Slovenci, njih sladki zvok tako razveseli, kakor mi je to delce milo bilo, naj vas ti značaji kosovskih junakov tako navdušujejo, kakor že polutisočletja njih potomce!

Ivan Mohorčič.

Opombe k „Kosovskemu boju“:

Djin, dj se izgovarja kakor mehak dž, zlit v eno črko. Stojan Novaković rabi v svoji hrvaški izdaji črki: gj, Čehi upotrebljujejo za ta zvok: d z apostrofom, toraj d', Slovaki pa d sè strešico ě. Ker nobeno znamenje natanko ne določuje izgovora omenjenega mehkega dž, rabil sem hrvaško obliko. Djule = džule, prav mehko, da se ti črka skoraj v ustih razstopi, karadjordje = karadžordže = Črni Jurij.

sofra, jedilna miza;	jedek, konj;
čemer, lepoticje;	seja, sestra;
djerdan, zavrataica;	azdija, pisan plašč;
peršan, srebrni venec;	burma, prstan;
zadužbina, cerkev, ktero si kak	pobra, skrajšano iz pobratim;
knez sezida v svoj grob;	hodža, turški duhovnik;
namastir, pravoslavni samostan;	hadžija, romar h kâbi v Meko;
platna, obzidje kake cerkve;	čaršija, trg;
samur, sobol, samur-kalpak, kapa	hercog, v nasprotji z bojnim voj-
iz sobolove kožuhovine;	vodo;
čelenka, srebr. pero;	krstaš, zastava s križem;
djule, kroglica;	kiridžija, tovornik, voznik;
kadona, turška žena;	svečenik, duhovnik;
raja, kristjani pod turško vlado;	vladika, pravoslavni škof;
harač, davek;	bdenije, večernice;
kula, stolp pri trdnjavi;	kapa kamilavka, črna visoka kapa
kapija, velika vrata;	pravoslavnih menihov.

Kosovski boj.

I.

Knez Lazar zida sebi zadužbino.

Službo služi slavni knez Lazare,
V Kruševci, u pisanem nasipu,
Službo služi svet'ga Amozija,
Vso gospodo vabi na svetêga,
Vabi jo z zdravicami in listi!
Snide se mu vsa gospoda srbska,
Pa jo k sofri posadi po vrsti,
Po gospostvu in po starešinstvu,
Vrhu sofre slavni knez Lazare,
Tu so sedli piti hladno vino.

Sila bilo najvišega vina,
Ko o vsem so dobrem besedili,
Pa pošeta carinja Milica,
Lahko šeta po divanu carskem,
Carinja ima devet čemerov,
Izpod grla jej devet djerdanov.
In na glavi devet perišanov,
Vrhu tega krona pozlačena.
V kroni trije kameni so dragi,
Sevajo po noči kakor solnce.

Beseduje slavnemu Lazaru :
„Gospodine, slavni knez Lazare!
Težko meni váte pogledati,
In še težje s tabo govoriti.
Bit' ne more, govoriti hočem :
Kaj so bili Nemanjići stari,
Carovali so in izumrli,
Nijso zberali blagá v gomile,
Al' gradili ž njim so zadužbine,
Sezidali mnoge namastire,
Sezidali visoke Dečane
Prav Dečane vrhu Dakovice;
Počaršijo vrhu Peći ravne;
U Drenici belega Deviča,
Ino Petru cerkev pod Pazarom;
Malo vrhu Djurdjeve Stupóve.
Sopočane vrhu Raške hladne,
In Trojico u Hercegovini,
Lepo cerkev Janjo v Starem Vlahu,
In Pavlco izpod Jadovnika,
Studenico izpod Brvenika;
Cerkev Žico vrhu Karánovca,
Petku svetemu v Prizrenu cerkev,
Grašanico na Kosovem ravnem,
Vse to njihove so zadužbine!
Ti ostal pri njihovem si stolu,
Ti blago kopičíš na gomile,
Pa nikjer ne gradiš zadužbine;
Nama to blago ne bo teknilo,
Ne na zdravji, ne za naj'no dušo,

Pa ne nama, ne komu našemu.
Spregovarja slavni knez Lazare:
„Slíšite li, vsa gospoda srbska!
Kaj gospoja govori Milica,
Ker nikjer ne zidam zadužbine?
Hočem zidat' cerkev Ravanico,
U Resavi, kraj vodé Ravana,
Imam blaga, kolikor mi drago.
Položiti hočem svinčen temelj,
Pa čem cerkvi sezidati platna,
Sezidáti od belega srebra,
Hočem jo pokriti s čistim zlatom,
Z drobnimi jo biseri obdati,
Z dragim kamenjem jo popolniti.“
Vsa gospoda na nogé ustane,
In spoštljivo knezu se prikloni;
„Zidaj, kneže, to ti bo za dušo,
In na zdravje Štefanu Visokem'!“
Pa tu Obšlić sedi Milošu,
Sedi Miloš doli na dnu sofre,
Miloš sédi, nič ne beseduje.
Pa to vidi slavni knez Lazare,
Da mu Miloš nič ne beseduje,
Zlato mu nazdravi kupo vina:
„Zdrav mi bodi, vojvoda Milošu!
Pa mi tudi ti kaj spregovori,
Kajti hočem zidat' zadužbino.“
Skoči Miloš od zemlje na noge,
Sname z glave samur in čelenke,
Pa je častno kneza mi podvoril;

Dali se mu zlato kupo vina,
Prime Miloš zlato kupo vina,
Ne pijé ga, počne besediti:
„Hvala, kneže, za besedo tvojo!
Da ti hočeš zadužbino zidat',
Čas za to nij, niti more biti;
Vzemi, kneže, knjige starostavne,
Ter poglej, kaj govoré nam knjige;
Skrajni čas je zdaj za nas nastopil
Turci bodo brž prevzeli carstvo,
Kmalu bodo Turci carovali,
Razdejali naše zadužbine,
Razdejali naše namastire;
Razdejali cerkev Ravanico,
Izkopali temelj jej od svinca,
Djule bodo zlivali v topove,
Da razbijejo gradove naše.
In da cerkvi razrušijo platna,
Zlivali za konje bodo oprave;
Cerkvi bodo streho razrušili,
In kadunam djerdane kovali,
S cerkve bodo biser odpravili;
Vzeli bodo kamenje to drago,
Udarili ga sabljam u držaje.
Ino v zlate prstane kadunam;
Temuč čuj mé, slavni knez Lazare!
Izkopljimo marmeljna kaména,
Da sezidamo od kamna cerkev,
Turci bodo carstvo nam prevzeli,
Naše zadužbine pa služile

V vekov veke do sodnjega dneva,
Saj od kamna nij nikomur kamnja*.
Ko to sliši slavni knez Lazare,
Govoril je bil tadaj Milošu:
»Hvala tebi, vojvoda Milošu!
Hvala tebi za besedo tvojo,
Istina je, kakor si govoril*.

II.

Sultan Murat piše pismo car-Lazi.

V polje Kosovo car Murat vpade,
Kakor vpade, drobno pismo piše,
Ter ga pošlje do Kruševca mesta
Na koleno srbskem' knez-Lazaru:
»Oj Lazare, od Srbije glava!
Nit' je bilo, niti more biti:
Ena zemlja, pa dva gospodarja,
Ena raja, dva harača daje;
Carovati nij obema moči.
Temuč pošlji ključe in harače;
Zlate ključe od vseh gradov meni,
Ino pa od sedem let harače;
Ako mi tega poslati nečes,
Pa ti hajdi na Kosovo polje,
Da se sabljama zemljó deliva*.
Ko k Lazaru drobno pismo pride,
Pismo gleda, grozne solze toči,
Glas pošilja na vse štiri strani,
Kolikor je srbske carjevine,

Pa sklicuje vojsko in junake,
Jih roti, da se do neba čuje:
»Kdor je Srb, kdor srbskega je roda,
In od srbske krvi in kolena,
Pa ne pride na boj na Kosovo,
Naj ne ima od srečā poroda,
Niti moškega, nit' dekliškega;
Njemu od rokē prav nič ne rodi,
Zlato vino, ne pšenica bela,
Skapa nje naj, dokler mu kolena!«

III.

Carinja Milica zahteva od carja Lazara, da jej pusti brata v Kruševci.

Car Lazare sede za večerjo,
Poleg njega carinja Milica;
Pravi njemu carinja Milica:
»Car Lazare, srbska krona zlata!
Ti podaš se jutri na Kosovo!
Sabo vodiš sluge in vojvode,
Pa pri dvoru nikogar ne puščaš,
Car Lazare! moških glav nobene,
Da utegne knjigo ti odnesti
Na Kosovo in nazaj vrniti;
Devet mi odpelješ milih bratov,
Devet bratov, devet Jugovičev,
Pusti meni enega vsaj brata,
En'ga brata sestri od zakletve«.
Govori jej srbski knez Lazare:

»Gospa moja, carinja Milica!
Koga brata bi naj raje imela,
Da ti ga pustim v prebelem dvoru?«
— Pusti meni Boška Jugovića.« —
Tadaj reče srbski knez Lazare:

»Gospa moja, carinja Milica!
Ko iz jutra beli dan napoči,
Dan napoči in posije solnce,
In na gradu vrata se odprejo,
Ti izšetaj gradu na kapijo,
Todi pojde vojska na krdela,
Zgolj konjiči pod bojnimi kopji,
Boško Jugoviću je pred njimi,
Pa on nosí križnato zastavo;
Reci njemu blagoslov od mene,
Naj da prapor, komur mu je drago,
Pa pri dvoru naj s teboj ostane«.
Ko je zjutraj jutro napočilo,
In se grajska so odprla vrata,
Tu izšeta carinja Milica,
Pa se vstopi gradu na kapijo.
Ali not ti vojska na krdela,
Zgolj konjiči pod bojnimi kopji,
Boško Jugoviću je pred njimi,
Na alatu ves u čistem zlatu,
Križnata zastava ga pokrila,
Pobratime, do alata konja,
Na zastavi jabelko od zlata,
Križi so na jabelki od zlata,
Zlate kíte visijo od križev,

Ter opletajo po plečih Boška,
Se pridrenja carinja Milica
Pa ujame za uzdo alata,
Roke sklene bratu okol' vrata.
Pa mu počne tiho govoriti:
„O moj brate Boško Jugoviću!
Car te je poklonil meni, Boško,
Ter izrekel blagoslov je tebi,
Da daš prapor, komur ti je drago,
Da ostaneš v Kruševci pri meni,
Da imam vsaj brata od zakletve«.
Govori pa Boško Jugoviću:
„Idi, sestra, na prebelo kulo,
Jaz pa bi se nikdar ti ne vrnil,
Ne iz roke križnati del prapor,
Ko bi mi poklonil car Kruševac,
Da poreče družčina ostala:
Glej stražilca, Boška Jugovića!
On ne sme v Kosovo polje iti;
Za križ častni krvce prelivati,
Ino za svojó umreti vero«.
Pa požene konja na kapijo.
Ali not ti stari Jug-Bogdane,
In za njim le sedem Jugovićev,
Vseh je sedem vstávljala po vrsti,
Pa nobeden gledati je neče.
Malo časa je po tem minulo,
Ali not ti Jugović — Vojine,
Tudi on vodi carjeve jedeke,
Vsi pokriti so sè suhim zlatom.

Ona ga pod njim za vajeti ujame,
Pa mu roke okol' vrata sklene,
Tudi njemu počne govoriti:
»O moj brate, Jugović-Vojine!
Car te je poklonil dragi meni,
Ter izrekel blagoslov je tebi,
Da daš prapor, komur ti je drago,
Da ostaneš v Kruševci pri meni,
Da imam vsaj brata od zakletve«.
Govori jej Jugović-Vojine.
»Idi, sestra, na prebelo kulo,
Jaz junak bi ti se ne povrnil,
Ne pustil bi carjevih jedekov,
Ko bi znal celò, da bi poginil;
Idem, seja, na Kosovo ravno,
Za križ častni krvco da prelijem,
In za vero z brati da vmrjem*.
Pa požene konja na kapijo.
Ko to vidi carinja Milica,
Ona pade na kaménje hladno,
Ona pade, pa se obneznani.
Ali not ti slavni knez Lazare,
Ko zagleda gospojo Milico,
Solze se udró mu po obrazu,
On ozéra z desne se na levo,
Ter sklicuje slugo Golubana:
»Golubane, o moj zvesti sluga,
Ti odjaši raz labuda-konja,
Vzemi gospojo na bele roke,
Pa jo nesi na pretenko kulo;

Prosto z bogom naj ti bo od mene,
Ti ne hodi na boj na Kosovo,
Temuč mi ostani v belem dvoru«.
Ko to čuje sluga Golubane,
Solze toči po obrazu belem,
Pa odsede od labuda-konja,
Vzame gospojo na bele roke,
Jo odnese na pretanko kulo.
Pa ne more srcu zoperstati,
Da ne ide na boj na Kosovo,
Temuč vrne se k labudu-konju,
Ga posede, na Kosovo grede.

IV.

Car Lazar si izvoli nebeško carstvo.

Poletel je sokol, tica siva,
Od svetinje, od Jeruzalema,
Ter on nosi tico lastavico.
Pa to nij bil sokol, tica siva,
Temuč to je bil svetnik Elija.
On ne nosi tice lastavice,
Temuč pismo božje porodnice,
K carju ga na Kosovo odnese,
Spušča pismo carju na kolena,
Samo pismo carju besedilo:
»Car Lazare! čestito koleno!
Kakošno si carstvo češ izbrati,
Al' izbereš carstvo si nebeško,
Al' izbereš zemeljsko si carstvo
Ak' izbereš zemeljsko si carstvo,

Sedlaj konje, nateguj podproge,
Vitezi si sablje pripasujte,
Pa na Turke ljuto navalite,
Vsa poginila bo turška vojska.
Ak' izbereš carstvo si nebeško,
Pa na Kosovem sezidaj cerkev,
Temelj jej od marmeljna ne zgradi,
Temuč od škrlata, čiste svile,
Pa obhajaj, naravnaj si vojsko;
Vsa poginila bo tvoja vojska,
Ti sam bodeš ž njo poginil, kneže.
Ko zasliši car besede take,
Misli care misli raznotere:
»Mili bože, kaj čem in kakó čem?
Kakošno si čem izbrati carstvo,
Ali naj izberem carstvo si nebeško?
Ali naj izberem zemeljsko si carstvo?
Ako hočem si izbrati carstvo,
Zemeljsko izbrati sebi carstvo,
Zemeljsko kaj majheno je carstvo,
A nebeško v veke in na veke.
Carju bolj je všeč nebeško carstvo,
Kakor zemeljsko cesarstvo celo,
Pa na Kosóvem sezida cerkev,
Ne zgradi od marmeljna jej temelj,
Temuč od škrlata, čiste svile,
Srbskega pokliče patrijarha,
In velikih dvanajstero vladik,
Da obhajajo, vredijo vojsko,
Da je spreten dočakati Turke.

V.

Miloš, Ivan in Milan srečajo Kosovko devojko.

Vojsko srbski car obhaja Laza,
Pri prekrasni cerkvi Samodreži,
Tri nedelje trideset menihov.
Obhajilo vsa prejela vojska,
Najnazadnje vojvode tri bojni.
Eden ti je vojevoda Miloš,
Drugi ti je Kosančič-Ivane.
Tretji pa je Toplica Milane.
Ko se šeta vojevoda Miloš,
Krasen je junak na tem bil svetu,
Sablja se po tlaku njemu vleče,
Svilen kalpak, okovano perje,
Na junaku pisana azdija,
Okol' vrata svilena obveza,
Vitez se ozre okoli sebe,
Pa zagleda Kosovko devojko,
Da se čudi slavi in junaštvu,
S sebe sname pisano azdijo,
S sebe sname pa jo dá devojki:
»Ná, devojka, pisano azdijo,
Spomnila se bodeš po njej name,
Po azdiji, po imenu mojem:
Glej! jaz grem v pogibel, duša draga,
V taboru čestitega mi kneza,
Moli boga, draga duša moja,
Da se ti iz tabora zdrav vrnem,

Da tud' tebe dobra sreča najde,
Vzel te bom za svojega Milana,
Milana, pobrátima po bogu,
Ki z menoj pred bogom se pobratil,
Višnjim bogom in Ivanom svetim;
Jaz pa bodem venčani kum tebi.
Za njim ide Kosančič-Ivane,
Krasen je junak na tem bil svetu,
Sablja se mu je po tlaku vlekla,
Svilen kalpak, okovano perje,
Na junaku pisana azdija,
Okol' vrata svilena obveza,
Pozlačena burma mu na roci,
Pa se ozre in pogleda na me,
Z roke sname burmo pozlačeno,
Z roke sname, pa jo meni daje;
»Ná, devojka, pozlačeno burmo,
Spomnila se bodeš po njej na me,
Po tej burmi, po imenu mojem.
Glej! jaz grem v pogibel, duša draga,
V taboru čestitega mi kneza.
Moli boga, draga duša moja,
Da se ti iz tabora zdrav vrnem,
Da tud' tebe dobra sreča najde,
Vzel te bom za svojega Milana,
Milana, pobratima po bogu,
Ki zmenoj pred bogom se pobratil,
Višnjim bogom in Ivanom svetim;
Jaz ti bodem, duša, ročni dever!
Za njim ide Toplica Milane,

Na junaku pisana azdija,
Zlata mu naramnica na roki,
Okol' vrata svilena obveza,
Zlato naramno si z roke sname,
Z roke sname, pa jo meni daje:
»Zlato ná naramnico, devojka,
Spomnila se bodeš po njej na me,
Po naramni, po imenu mojem.
Glej! jaz grem v pogibel, duša draga,
Našla te bo, srce, dobra sreča,
Vzel te bom za ljubico prezvesto.
Bojni tri odidejo vojvode.
Kosovka za njimi gleda deva,
Žalost v srci, solznega pogleda.

VI.

**Miloš Obilić praša za turško vojsko in za šotor
sultana Murata.**

»Pobratime, Kosančič Ivane,
Ali si prehodil turško vojsko?
Ali je pri Turcih mnogo vojske?
Moremo-li s Turci bojek bítí?
Moremo-li Turke premagati?«
Odgovarja Kosančič Ivane:
»Oj moj brate, Miloš Obiliću!
Jaz sem ti prehodil turško vojsko,
Silna vojska je pri ljutih Turcih:
Ko bi v sol mí vsi se spremenili,
Ne bi Turkom jedi osolili.

Glej! Milošu, celih petnajst dnevov
Hodil sem tí jaz po turškeji hordi,
Našel nijsem kraja ne števila:
Od mramorja do sus'gà javora,
Od javora, pobra, do Sazlije,
Pa od mosta do Zvečana mesta,
Od Zvečana, pobra, do Čečana,
Od Čečana vrhu do planine,
Vse je turška vojska navalila;
Konj do konja, junak do junaka,
Bojna kopja kakor črna gora,
Vse zastave kakoršni oblacje,
In šotori kakoršni snegovi;
Ko bi z neba plahi dežek padel,
Na zemljico bi nikjer ne padel,
Pač na dobre konje in junake.
Murat je na Mazgit pâl na polje,
Polastil se Laba in Sitnice.
Še ga vpraša Miloš Obiliću:
»Joj Ivane, mîli pobratime!
Kje je šotor silnega Murata?
Bí li mogel se predreti k carju,
Sredi turške ga zaklati horde,
Pa mu stopiti z nogó na grlo?«
Spregovarja Kosančič Ivane:
»Kaj si nor, ti mili pobratime!
Kjer je šotor silnega Murata,
Silnega sred turškega tabora.
Ko imel peroti bi sokolje,
Pa iz vedrega bi padel neba,

Perje bi mesá kar nič odneslo.⁶
Tadaj Ivana zaklinje Miloš:
»Oj Ivane, ti moj mili brate,
Nerojeni, kakor bi rojeni,
Ne pripoveduj takó mi knezu,
Kajti knez bi se v skrbi pogreznil,
In vsa vojska bi se poplašila,
Temuč tako knezu našem' pravi:
Vojske imajo obilo Turci,
Pa se moremo udarit' ž njimi,
Pa jih vtegnemo lehkó premoči:
Kajti to nij vojska za borenje,
Temuč stari hodže in hadžije,
Rokodelci, mladiči čaršije,
Nikdar boja videli še nijso,
Pošli vsi, da hranijo se kruhom!
Kolikorkol' je pri Turcih vojske.
Vojska vsa se jim je poboleta
O bolezni, težke srdoboli,
Tudi konji so se poboleti
Od bolesti konjske, sakagije!«

VII.

**Miloš Obilić obdolžen, da hoče izdati Srbe na
Kosovem.**

Slavo slavi srbski knez Lazare
V taborišči na Kosovem polji,
Vso gospodo posadi za soffo,

Vso gospodo in gospodičiće.
Z desne strani star'ga Jug-Bogdana;
In do njega devet Jugovičev;
Ali z leve Volka Brankovića,
Vso ostalo gospodo po vrsti,
Vojevodo Miloša v zastavo,
In do njega dve vojvodi srbske:
Eden mi je Kosančić Ivane,
Drugi pa je Toplica Milane.
Car povzdigne zlat kozarec vina,
Pa vsej govori gospodi srbskej:
»Kupo to, komu jo naj nazdravim?
Ako bi napil jo po starósti,
Star'mu bi napil jo Jug-Bogdanu;
Ako bi napil jo po gospodstvu,
Volku bi napil jo Brankoviču;
Ako bi napil jo po milósti,
Deveterim bi napil jo svakom,
Deveterim svakom Jugovićem;
Ako bi napil jo po lepoti,
Bi napil jo Kosančić Ivanu;
Ako bi napil jo po višini,
Bi napil jo Toplici Milanu;
Ako bi napil jo po junaštvu,
Vojvodi napil bi jo Milošu.
Drugem' je ne bom napil nikomur,
Temuč v zdravje Miloš-Obiliča:
Zdrav Milošu, vera in nevera,
Sprva vera, pozneje nevera!
Jutri me izdal boš na Kosovem.

K turškemu pobegneš car-Muratu;
Zdrav mi bodi in popij zdravico:
Vino popij, pa na čast ti kupala!
Miloš skoči na nogé prelehke,
Pa se klanja do zemljíce črne:
Hvala tebi, slavni knez Lazare!
Hvala tebi za zdravico tvojo,
Za zdravico in daritev tvojo,
Pa nehvala za besedo tako:
Kajti, naj me vera ne ubije!
Niti sem bil, niti kedaj bodem,
Nego jutri, mislim, na Kosovem
Da poginem za krščansko vero;
Pri kolenu ti sedi nevera,
Izpod roba pije hladno vino!
Pa prekleti Volče Brankoviću,
Jutri ti je lepi Vidov danek,
Videli v Kosovem bomo polji,
Kdo je vera, kdo-li je nevera.
Pa takó velikega mi boga!
Jutri v Kosovo oditi hočem,
Turškega zaklati car-Murata,
In z nogó mu stopiti pod grlo;
Ako bog mi dá in moja sreča,
Da se zdravo v Kruševac povrnem,
Vjeti hočem Volka Brankovića,
Vezati ga k temu bojnem kopju,
Kakor žena k preslici kodeljo,
Nesti hočem v Kosovo ga polje.
Pa on skoči na nogé prelahke,

Za Milošem oba pobratima,
Razdelé se vrata na šotoru
Odhajočim na Kosovo polje.

VIII.

Kosovski boj.

Ko je zjutraj beli dan napočil,
Čudnja gnječa na Kosovem polji,
Obedve postavljati se vojski,
Vitezi z obeh strani protijo.
Udarili na Kosovo so Turci.
Miče vojsko Bogdan Juže stari,
Z devetimi sini Jugoviči,
Kakor devet sivih sokoličev,
Vsak ima devet tisočev vojske,
Ali Bogdan Juže dvanajst tisoč,
Pa so bñli, sekali se s Turci:
Sedem paš so bñli in ubili.
Ko so bñti osmega počeli,
Pa pogine Bogdan Juže stari,
In izgine devet Jugovičev,
Kakor devet sivih sokoličev,
In vsa njihova pogine vojska.
Vojsko vodijo Mrnjavčeviči.
Ban Uglješa in vojvoda Gojko,
In za njima Volkašine kralje,
Trideset tisoč pri vsakem vojske
Pa so bñli, sekali se s Turci:
Osem paš so bñli in ubili,

Bíti so devetega počeli,
Dva pogineta Mrnjavčevíca.
Ban Uglješa in vojvoda Gojko,
Volkašin zapál je vel'kim ranam,
Turci so ga s konjmi pogazili,
In vsa njihova pogine vojska.
Miče vojsko hercože Ščepane,
Pri hercogu mnoga silna vojska,
Mnoga vojska šestdeset tisočev,
Pa so bíli, sekali se s Turci:
Devet paš so bíli in ubili,
Bíti so desetega počeli,
Pa pogine hercože Ščepane.
In njegova vsa pogine vojska.
Miče vojsko srbski knez Lazare,
Sílno je pri Lazi Srbljevo bilo,
Sedemdeset in sedem tisočev,
Pa drvijo po Kosovem Turke,
Ne dadó se ne gledati Turkom,
Kako še-le bojek bíti s Turci,
Laza bi tadaj nadvladal Turke.
No kjer sreča, tam je tud' nesreča,
Bog naj vbije Volka Brankovića,
On izdal na Kosovem je tasta,
Pa odpeljal vam je dvanajst tisoč,
Bratje moji! ljutih oklopnikov
Proklet tudi, kogar je porodil.
Pleme mu prokleta in koleno!
Tadaj Lazó zmagali so Turci,
Ter pogine srbski knez Lazare,

In njegova vsa pogine vojska,
Sedemdeset in sedem tisočev!
Vse je sveto in čestito bilo,
Ino milemu bogú pristopno.

IX.

Glasi o boju na Kosovem.

Pošetala carinja Milica,
Izpod mesta, belega Kruševca,
Z njo se šetati dve mili hčeri:
Velkosava in prelepa Mara.
K njim prijezdi vojvoda Vladeta
Na doratu, na konjiču dobrem,
Vladeta je oznojil konjiča,
Ino ga oblekel v belo peno.
Vpraša njega carinja Milica:
»Oj bogá ti, knežev vojevoda!
Kaj si oznojil takó konjiča?
Ne iděš-li s Kosovega polja?
Nijsi videl čestitega kneza,
Gospodarja mojega in tvoj'ga?«
Beseduje vojvoda Vladeta:
»Oj bogá mi, carinja Milica!
Da! jaz idem s Kosovega polja,
Nijsem videl čestitega kneza'
Temuč kneževga sem zelenka,
Terajo po Kosovem ga Turci,
Knez pa, menim, da ti je poginil.«
Ko to sliši carinja Milica,

Solze toči po obličju belem,
Pa še vpraša Vojvodo Vladeto:
»Še mi déni, knežev vojevoda!
Ko si jezdil po Kosovem ravnem,
Si-li videl devet Jugovičev
In deset'ga star'ga Jug-Bogdana?«
Beseduje vojvoda Vladeta:
»Da! jaz prešel Kosovo sem ravno,
Ter sem videl devet Jugovičev,
In deset'ga star'ga Jug-Bogdana:
Oni bili na Kosovem polji,
Roke so do rame jim krvave,
Meči pa zeleni do držajev;
Al' so jim omahovale roke,
Sekajoče po Kosovem Turke«.
Še mu reče carinja Milica:
»Stoj! počakaj knežev vojevoda!
Nijsi videl še dveh zetov mojih,
Brankoviča, Miloš-Obiliča?«
Beseduje vojvoda Vladeta:
»Da! jaz prešel Kosovo sem ravno,
Ter sem videl Miloš-Obiliča:
On postal na Kosovem je polji,
Ter na bojno se naslonil kopje,
Bojno se mu kopje prelomilo,
Mislim, da je do sedaj poginil;
Videl nijsem Volka Brankoviča,
Pa ga nijsem, solnce ga ne vid'lo!
On izdal čestitega je kneza,
Gospodarja mojega in tvoj'ga«.

Besedili so takisto oni,
Pa not tébi Milutin služabnik,
Sluga nosi desno v levoj roki,
Sedemnajst je ljutih ran na njemu,
V kri se mu je ves pogreznil konjič.
Pravi njemu gospoja Milica :
»Kaj si bolen, sluga Milutine?
Mar' na Kosovem izdal si carja?«
Govori služabnik Milutine :
»S konja viteza, gospa, me zleci,
Z mrzlo me, gospa, umij vodico,
Ter zalij z rudečim mene vinom;
Težke rane so me osvojile«.
S konja zleče ga gospa Milica,
In umije z mrzlo ga vodico,
Ter zalije ga rudečim vinom.
Ko se sluga malo je zavedel,
Vpraša njega gospoja Milica :
»Kaj je na Kosovem bilo polji?
Kje je slavni knez poginil Laza?
Kje pogine stari Jug-Bogdane?
Kje pogine devet Jugovičev?
Kje pogine Miloš vojevoda?
Kje pogine Banović-Strahinja?
Kaj je storil Volče Brankoviću?«
Tadaj praviti počel je sluga :
»Vsi, gospa, ostali na Kosovem,
Kjer pogine slavni knez Lazare.
Tu so mnoga kopja izlomljena,
Izlomljena turška ino srbska,

Pa več srbskih kopij kakor turških,
Svojega braneča gospodarja,
Gospodarja slavnega knez-Lazo.
Ali Jug ti je, gospa, poginil
Pri začetku že, u prvem boji.
Osem ti pogine Jugovičev,
Kjer brat brata nij izdati hotel,
Dokler koli eden se še seka;
Še ostane Boško Jugoviću,
Krstaš se po Kosovem mu vije,
Še razganja Turke na gomile,
Kakor sokol tice golobice.
Kjer se krvca brede do kolena,
Tam pogine Banović Strahinja.
Miloš ti je, gospoja, poginil
Blizu Sitnice, pri mrzli vodi,
Kjer izginilo je mnogo Turkov;
Miloš carja pogubi Murata,
Ino dvanajst tisoč silnih Turkov;
Bog oprosti, kdor ga je porodil!
Zapustil spomin je srbskem' rodu,
Da se priča in pripoveduje,
Dokler bo ljudi, dokler Kosovo,
Pa ne vprašaj po prekletem Volku,
Črni grob naj mu kosti izmeče!
On je srbsko nam ugasnil slavo,
On na Kosovem izdal je carja!«

X.

Kosovka devojka.

Zgodaj vstala Kosovka devojka,
Zgodaj vstala zjutraj u nedeljo,
U nedeljo še pred svitlim solncem.
Zasukala bele si rokave,
Zasukala do komolcev belih.
Ona nosi beli kruh na plečih,
U rokáh pa dva vedriča zlata,
V enem hladna ziblje se vodica,
V drugem pa vonja rumeno vino;
Ona ide na Kosovo ravno,
Pa se mlađa po bojišču šeta,
Po bojišču čestitega kneza,
Ter premečlje po krvi junake.
Kterega junaka živ'ga najde,
Z mrzlo mi vodico ga umiva,
Z vinom mi obhaja ga rudečim,
Ter mi ga zalaga z belim kruhom.
Na junaka Orlovića Pavla
Jo osoda je bila zanesla.
Na praporščka mladga kneževega
Tudi njega živega je našla,
Desna mu odsekana je roka,
Vita so polomljena mu rebra,
Vidijo mu se prebela pljuča,
Iz te mnoge krvi ga izleče,
Z mrzlo mi vodico ga umiva,
Z vinom mi obhaja ga rudečim,

Ter ga z belim kruhom mi zalaga,
Ko srce spet zaigra junaku,
Spregovarja Orloviću Pavle:
»Sestra draga, Kosovka devojka!
Kaka ti je velika nezgoda,
Da premečlješ po krvi junake?
Koga iščeš po bojišču mlada,
Ali brata ali pa bratranca?
Al' po grehu starega očeta?«
Spregovarja Kosovka devojka:
»Dragi brate, delija neznani!
Jaz od roda nikogar ne iščem:
Niti brata, nit' bratranca,
Ne po grehu starega očeta;
Temuč vedi, delija neznani,
Ko je vojsko knez obhajal Laza
Pri prekrasni cerkvi Samodreži,
Skoz tri tedne trideset menihov,
Obhajilo vsa prejela vojska,
Najnazadnje vojvode tri bojni
Eden ti je vojevoda Miloš,
Drugi ti je Kosančić Ivane,
Tretji pa je Toplica Milane.
Eden vitez boljši od družega,
Najti nij na svetu več enakih,
Sablje se jim vlečejo po tlaku,
Na glavah jim svileni kalpaki,
Na kalpakih okovano perje,
Na junacih pisane azdije,
Okol' vrata svilene obveze,

Na rokáh pa burme pozlačene.
Ko gre mimo Miloš Obiliću,
Pisano pokloni mi azdijo;
Ko gre mimo Kosančič Ivane,
Pozlačeno mi pokloni burmo;
Ko gre mimo Toplica Milane,
Zlato mi naramnico pokloni,
Zaroči za ljubico me zvesto,
Njih jaz po bojišču danes iščem. «
Beseduje Orloviću Pavle:
„Sestra draga, Kosovka devojka!
Viš-li, duša, ona bojna kopja,
Ponajviša ino ponajgošča,
Tam je padla krvca od junakov,
Dobremu je konju do stremena,
Do stremena in do čvrste uzde,
A do svilen'ga pasú junaku,
Tamkaj so poginili vsi trije.
Ne krvavi si rokav od roba,
Temuč pojdi v svoj prebeli dvorec. «
Ko zasliši deva te besede,
Solze se udró jej po obrazu,
Ona v svoj prebeli dvorec grede,
Britko tarnajoč iz bel'ga grla:
Oj gorjé! kakó sem ti zle sreče.
Ko bi se za zèlen bor ujela
Reva, zelen bor bi se posušil! «

XI.

Najdenje glave kneza Lazara.

Ko so Lazi odsekáli glavo
Na prelepem polji, na Kosovem,
Nij od Srbļjev se nobeden našel,
Pa se najde eno Turče mlado,
Bilo Turče, ali je od sužnje,
Sužnja Srbkinja ga je rodila,
Pa besedi mladi pobič turški:
„Joj me, Turci, moji bratje dragi!
To je glava en'ga gospodarja.
Velik greh pred bogom je edinim,
Da jo orli kljujejo in vrani,
Da jo gazijo s konjmi junacije!
Vzame glavo svetega Lazara.
Zavijé v rob pisane azdije,
Pa jo nosi do vodé studenca,
Spušča glavo u vodó studenec,
U studenci je tičala glava,
Dokaj časa, let četrideset.
Pa prelepo na Kosovem telo,
Ne jedó ga orli ne gavrani,
Konji ga ne gaze ne junaci.
Mili bog za vse na svetu tebi hvala!
Dvignili se kiridžije mladi,
Od prelep'ga Skadra na Bojani.
Vozijo ti Grke in Bolgare,
Proti Nišu gredo in Vidinu,
Prenočujejo tù na Kosovem.

Večerjali kiridžije mladi,
Večerjali, žejni so postali.
Izmed sebe so svetilnik vžgali,
Vžgali so svetilnik, jasno svečo,
Po Kosovem iščejo vodice,
Osoda jih je zanesla bila,
Jih zanesla na vodó studenec.
Eden pravi kiridžija mladi:
»Not sijajna v vodi mesečina!«
Drugi pravi kiridžija mladi:
»To nij brate, mesečina s'jajna!«
Tretji molči, nič ne beseduje,
V desno se obrne proti iztoku,
Po resničnega pozivlje boga,
Boga ino svetega Nikolo:
»Bog pomozi in oče Nikola!«
Pa zagazi u vodó studenca,
Ter prinese iz studenca glavo
Srbskega svetnika knez-Lazara,
Zaluči jo na zeleno travo,
In zajame vodo u posodo;
Dokler žejni se z vodó krepčali,
Ko pogledali so k črni zemlji,
Zmanjkalo glavé z zelene trave,
Hodi glava preko polja sama,
Sveta glava k svetemu telésu,
Pripoji se kakor prej je bila.
Ko je v jutru beli dan napočil.
Glas so dali kiridžije mladi,
Glas so dali svečenikom starim,

Pa duhovnikov sem pride mnogo,
Tri stotine starih svečenikov,
In velikih dvanajstero vladik,
Ino štirje stari patrijarhi.
Prvi pečski, drugi carjegrajski,
Baziljanski in jeruzalemski;
Vélike oblačijo obleke,
In na glave kape kamilavke,
Ino v roke starostavne knjige
Pa so brali vélike molitve,
In držali bdenija velika;
Skoz tri tedne in tri temne noči
Nijso sedli, ne se oddahnili,
Nijso legli, nijso sanj imeli,
Molijo svetnika, kam da pojde.
H kterej hoče Laza zadužbini:
Al' k Opovemu, al' Krušedolu,
Al' če k Jaski, ali Bešenovej,
Al' k Rakovcu, ali Šišatovcu,
Al' če k Divši, ali Kuveždinu,
Ali hoče pa v Macedonijo;
Sveti neče k zadužbini tujej,
Temuč hoče k svojej zadužbini,
Hoče v svojo krasno Ravanico
Pod visoko pod Kučaj-Planino,
Kjer je knez Lazare zgradil cerkev,
Zgradil še za svojega življenja,
Ter sezidal sebi zadužbino
Le o svojem kruhu, svojem blagu,
Pa brez solz, brez kapljic sirotinskih!

